

**ПРИВІТАННЯ ЯК КОМУНІКАТИВНИЙ АКТ:
КОГНІТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
(на матеріалі німецької, латинської та української мов)**

Івасишина Тетяна Анатоліївна,

канд. філол. наук, доц.,

Костіна Лариса Анатоліївна,

доц.

Національна академія Служби безпеки України

Розглянуто вітальні формули як мовленнєві одиниці комунікативного простору в німецькій, латинській та українській мовах. Проаналізовано привітання як комунікативний акт із погляду потенціалу когнітивної модальності і прагматичних параметрів. Охарактеризовано типові привітання, властиві різним мовам, простежено еволюційні тенденції.

Ключові слова: вітання, привітання, вітальна формула, комунікативний акт.

Комунікативний акт привітання становить мовленнєву формулу, що розкриває характер взаємин, визначає перебіг подальшого спілкування, виступає невід'ємною складовою мовної культури комунікантів. Мовна картина кожного народу відображає найбільш характерні для національної свідомості вітальні формули. Як складові мовленнєвого етикету вони мають давню історію і пов'язані з народними звичаями, відображають ритуали й побутовий устрій, розкривають особливості спілкування. Вербальний етикет визначається межами мовленнєвих правил та стилістичними ресурсами самої мови. Мовленнєві формули привітання реалізуються в тому чи іншому мовному середовищі, в тій чи іншій комунікативній ситуації, у певній тональності. Мовці характеризуються соціальними ознаками, умовами спілкування тощо.

У сучасній лінгвістиці панує антропологічний підхід до висвітлення немовних та мовних феноменів, що активізує дослідницьку увагу на мисленні, почуттях, самосвідомості, світосприйнятті суб'єкта мовлення [Голубовська 2010, 400]. У цьому руслі вербальні жести контакту, зокрема привітання, незважаючи на формальний зовнішній план вираження, містять глибокий зміст, що й зумовлює **актуальність** дослідження.

Мовні формули не були активними об'єктами наукових досліджень. Так, О. М. Мацько здійснила функціонально-стилістичний аналіз мовних формул у дипломатичних текстах сучасної української мови. Натомість вітальні формули дослідники розглядали переважно в контексті мовного етикету.

Мета статті – проаналізувати вітальні формули як мовленнєві одиниці комунікативного простору. Відповідно до мети поставлено **завдання**: розглянути комунікативні характеристики привітань у різних мовах; окреслити прагматичні параметри різних за модальністю вітальних формул.

Об'єкт дослідження – вітальні формули як комунікативний акт. **Предмет** дослідження – когнітивно-прагматичні особливості привітань у німецькій, латинській та українській мовах.

Утверджуючи етичні принципи, виробляючи систему духовних цінностей, кожен народ упродовж віків свого становлення чітко визначив етикетні формули зве-

ртань, що співзвучні його моральним засадам. Характерно, що деякі з них мають не лише усталені ознаки, але й універсальний характер, зокрема: *добрий ранок* (*доброго ранку*); *добрий день* (*доброго дня, добридень*); *добрий вечір* (*доброго вечора, добри вечір*); у німецькій мові: *Guten Morgen, Guten Tag, Guten Abend*, у латинській: *bonum mane, bonum diem, bonum vesperum*.

Про важливість ушанування та вияв поваги як невід'ємний атрибут спілкування свідчить латинський вислів *Ut salutas, ita salutaberis* – *Як ти вітаєш, так і тебе вітатимуть*.

Традиційні вітальні формули в латинській мові засвідчують афоризми, що дійшли до нашого часу, наприклад: *Ave Caesar, Imperator, morituri te salutant* – *Здравствуй, Цезар, ти, що йдуть на смерть, вітають тебе* (вітання римських глadiatorів до імператора, яке задокументував римський історик Светоній). В основі латинських привітань ключовою семою є побажання доброго здоров'я, щасливого й довгого життя, це семантичне наповнення відображають вітальні формули: *Vale! Cura ut valeas! Salutem tibi! Fac valeas! Jubeo te salvum esse!*

Характерно, що в українській мові теж маємо цілу низку привітань із побажанням здоров'я, типу: *Здоров був! Здоровенькі були [здорові були]! Доброго здоров'я [здоров'ячка]! Дай Боже здоров'я! Здрастуй! [Здравствуй!]* (побажання бути здоровим; благополучно існувати), *Здрастуйте вам у хату!* (усталена формула вітання, яку вживають, заходячи до хати) та інші.

У німецькій мові із цим конотативним значенням використовуються такі вітальні формули, як *Seien Sie gesund, Wohlleben*. Окрім цих, у німецькій мові існує ціла низка привітань, що вживаються відповідно до ситуації, статусу мовців тощо. Доречно за будь-яких ситуацій при звертанні й до кількох людей вітальна формула *Grüsse Sie (dich, euch)!* – *Вітаю Вас (тебе, вас)*. У багатьох ситуаціях вітання незнайомих людей засвідчують привітність, гарне виховання, відсутність агресії, що не завжди передбачає процес спілкування, характерні для цього вітальні формули: *Grüße dich / euch / Sie – Вітаю тебе (вас). Hallo; Guten Morgen /Tag; Abend/.*

Вітання *Mahlzeit* (обідня трапеза) вживається перед, під час або безпосередньо перед трапезою, що в буквальному перекладі означає побажання смачного і привітання одночасно.

Функціонують і регіональні форми привітань. Так, у Баварії часто можна почути *Servus* (неофіційне привітання) та *Grüß Gott* (офіційне привітання). З Північної Німеччини поширилося *Moin-Moin* (спрощена форма *Moin*) – неофіційне привітання, що використовується в будь-який період доби.

В українській мові також функціонують привітання такого типу: *Моє шанування! Вітаю Вас!* Подібно, як латинською мовою *Salve! Ave! Salve! Salvus sis! Te saluto! Vos saluto!* – *Здравствуй! Вітаю Вас!*

В окрему групу доцільно виокремити, так звані, спеціальні вітання, зокрема військового та релігійного характеру тощо, типу: *Бажаю здоров'я, товаришу полковнику! Господь із вами; Благодать вам і мир від Бога* (так віталися апостоли) та *Мир вам* (так вітався Ісус Христос); латинською *Pax tibi!* німецькою мовою: *Grüß Gott!*; *Ich/habe die Ehre – Ваша честь (маю честь)*.

До найстаріших у плані функціонування належать вітальні конструкції з концептом "Бог". Унікальною специфікою релігійного дискурсу, є те, що до його учасників належить Бог [Карасик 1999, 7]. Якщо біблійний дискурс передбачає як основну комунікацію діалогічну, то учасником комунікативної виступає сам Господь. Усталені мовленнєві одиниці з концептом "Бог" містять сакральні культурологічні світоглядні позиції, втрата яких на сьогодні засвідчує докорінні зміни світосприйняття. За такого підходу до вивчення релігійного дискурсу дослідник виходить із концепту "правильно побудованого дискурсу" як ідеального типу, з одного боку, і можливих відхилень від цього типу, – з іншого, аж до таких комунікативних фрагментів, які лінгвістично проаналізувати неможливо [Богачевська 2006].

Духовний потенціал із позицій когнітивного осмислення буття яскраво віддзеркалюють питомі, на жаль деякі застарілі, вітальні формули, наприклад: *дай Боже здоров'я, слава Ісусу Христу* (відповідь: *навіки слава*), *хай Бог помагає, Боже вам помагай, Бог у поміч, помагайбі* (заст.), *дай* (подай) *Боже* (Бог, Господи), *Поздоров Боже*, заст. *І* (кого), *хвала Богу* (хвалити Бога). Деякі з них досі функціонують в окремих регіонах. Для німецької мови теж характерні подібні вітальні формули, наприклад: *Gott halde, /hüte helfe/dich* – *хай Бог помагає, Боже тобі помагай, das walte Gott* – *дай Боже, Gott sei Dank* – *слава Богу*.

Застарілі також і деякі загальнонародні форми привітання, що супроводжувалися поклоном, реверансом (присідання на праву ногу разом із шанобливим уклоном на знак привітання, подяки і т. ін.), а також скиданням головного убору (шапкування; шапкувати – знімати шапку, вітаючи когось; вітатися, вклоняючись і знімаючи шапку) тощо.

Незважаючи на велику кількість вітальних конструкцій, випрацюваних багатомовною мовленнєвою практикою, в сучасному комунікативному просторі мовці надають перевагу фамільярним та арготичним вітальним формулам, що становить інтерес подальших наукових досліджень. До того ж фамільярні вітальні конструкції набувають статусу загальноновживаних. Активізуються фамільярні (приятельські; панібратські, надміру невимушені) звертання, як у німецькій мові: *Morgen! Tag! Abend!* (скорочені форми від *Guten Morgen! Guten Tag! Guten Abend!*), *Hallo, Hi, Salve, Wie geht's*, так і в українській: *Привіт! Салют! Скільки літ, скільки зим! Яким вітром?* та інші.

Таку тенденцію зумовлює певною мірою стрімкий розвиток нового типу комунікації – віртуального, а також розмивання концептуальних меж, вульгаризація самого процесу спілкування. Як свідчить аналіз інтернет-ресурсів, особливо популярними в блогах стають арготичні вітальні формули, типу: *драсте, здорова, хай, хао, ку, хеллоу, Hallo, Hi* тощо.

Отже, привітання – це не просто ритуал чи вияв поваги, це своєрідна перепустка в духовний простір комунікантів. "Мова з самого дитинства входить у нашу свідомість і виступає як єдиний провідник осмисленої інформації" [Радбиль 2010, 328]. Мовні формули привітань як заряд енергетики почуттів співрозмовників становлять код визначення душевного потенціалу та стану свідомості людини. Проблеми моральної кризи стають сьогодні об'єктом наукового обговорення, що свідчить про необхідність звернення сучасного суспільства до сакральних джерел духовності.

Ивасишина Т. А., канд. филол. наук, доц., Костина Л. А., доц.

Национальная академия Службы безопасности Украины

Приветствие как коммуникативный акт: когнитивно-прагматический потенциал (на материале немецкого, латинского и украинского языков)

Рассмотрены приветственные формулы как языковые единицы коммуникативного пространства в немецком, латинском и украинском языках. Проанализировано приветствие как коммуникативный акт с точки зрения потенциала когнитивной модальности и прагматических параметров. Охарактеризованы типические приветствия, свойственные разным языкам, прослежены эволюционные тенденции.

Ключевые слова: приветствие, приветственная формула, коммуникативный акт.

Ivasyshyna T. A., Ph. D., Associate Professor, Kostina L. A., Associate Professor

National Academy of Security Service of Ukraine

Greeting as Communicative Act: Cognitive and Pragmatic Potential (on the Basis of the German, Latin and Ukrainian Languages)

The article deals with greeting formulas as speech units of communicative area in the German, Latin and Ukrainian languages. Greeting as a communicative act has been analyzed from the perspective of cognitive modality and pragmatic parameters potential. Typical greetings inherent for different languages are characterized and evolution tendencies are traced.

Key words: greeting, greeting formulas, communication act.

Література:

1. *Бацевич, Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Вид. центр "Академія", 2004. – 344 с.
2. *Богачевська, І. В.* Релігійний дискурс і релігійний ритуал / І. В. Богачевська // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури, 2006. – № 54. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : filosof.com.ua/Jornel/M_54/Bohachevska.htm.
3. *Голубовська, І. О.* Етнічні особливості української національно-мовної картини світу / І. О. Голубовська // Studia Linguistica : зб. наук. пр. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2010. – Вип. 4. – С. 400–413.
4. *Карасик, В. И.* Религиозный дискурс / В. И. Карасик // Языковая личность : проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сб. научн. тр. – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 5–9.
5. *Мацько, О. М.* Синонімія мовних формул у дипломатичних текстах / О. М. Мацько // Система і структура східнослов'янських мов : зб. наук. пр. – К. : Знання, 2001. – С. 176–183.
6. *Радбиль, Т. Б.* Основы изучения языкового менталитета / Тимур Беньюминович Радбиль. – М. : Флинта, 2010. – 328 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.14